

mevzu

sosyal bilimler dergisi | journal of social sciences

e-ISSN 2667-8772

mevzu, Eylül/September 2019, s.2:379-383

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Fıkıhtan Faşizme: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Günah ve Suç Çeviren Hamdi Çilingir, İstanbul: Ekin Yayıncılık 2018.

Zeynep KAHRAMAN

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı

Instructor, Ministry of National Education

İstanbul/Turkey

kahramanzeynep3@gmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-3679-7229

DOI: [10.5281/zenodo.3463956](https://doi.org/10.5281/zenodo.3463956)

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 31 Ağustos / August 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 27 Eylül / September 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Eylül / September 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül / September

Atıf / Citation: KAHRAMAN, Z. (2019). Fıkıhtan Faşizme: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Günah ve Suç. Çeviren Hamdi Çilingir, İstanbul: Ekin Yayıncılık 2018.
Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (Eylül 2019): 379-383.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Hukuk, adalet ve vicdan insanlığın kaderini ve kederini belirlemeye devam ediyor. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne giden süreçte ceza hukukunun geçirdiği değişimler, reformlar ve bu safhalarda devlet, birey, toplum ve dinin yeniden tanımlanıp konumlandırılması, nihayetinde de faşist bir ceza hukukunun kabul edilmesi... Tüm bu aşamalar, içinde yaşadığımız dönemin parametrelerini belirlemiştir. Kanunlar, toplumun muhafazası ve devamı; ıslahı ve iyileşmesi için elbette gereklidir; fakat kanun, toplumu ve bireyi değil de bizatihi kendisinin muhafazası ve idamesi için var ise toplum ve bireyin mevcudiyeti devletin gölgesinde kalıyorsa, devlet tek mağdura dönüşüyorsa, hukuk varoluş nedeninden bir hayli uzaklaşmış demektir.

Öncelikle cevaplanması gereken soru şudur: Hukuk nedir? Adalet Bakanlığı tarafından yayımlanan Hukuk Sözlüğüne başvuralım. Hukuk, "İçtimai hayat nizamının muhafazası ve idamesi için cemiyet azası sıfatıyla fertler ile fertler veya devlet ile fertler yahut muhtelif devletler arasındaki münasebetleri tanzim eden usul ve kaideler" şeklinde tarif edilmiştir. Suç da bu kaidelere aykırı olan söz ve eylemlerden oluşur. Cinayet, hırsızlık, devlete karşı isyana tahrik ve bölücülük suçtur. Tüm bu eylemler, hukuk tanımının muhtevasında mündemiç toplum nizamının muhafazasına ve devamına engel teşkil eden davranışlardır.

Suç, hüviyetinde gayri ahlaki fiilleri de taşımaktadır. Örneğin rüşvet veya tecavüz hem suç hem de gayri ahlaki birer eylemdir; fakat yalan söylemek, hile yapmak ve insanı aldatmak ahlaka mugayir olmakla birlikte suç kabilinden değildir. Tabiatıyla herhangi bir cezai müeyyidesi de yoktur. Çünkü hukuk, 'kanunsuz suç ve ceza olmaz' ilkesi mucibince işleyişini sürdürmektedir. Halbuki dürüst olmak, hile yapmamak ahlak kaidelerindedir. Yani ahlak ilminin konularındandır, hukukun değil. Bununla beraber, ahlakın da hukukun da ortak gayesi, intizamı ve refahı sağlamaktır.

Yalnız ahlak kavramı ve kaideleri daha geniş bir alanı şamildir. Haddizatında birçok fiil var ki bunları tespit edebilmek mümkün değildir. Velev ki tespit edilebilsin ve karşılığında bir ceza tatbik edilsin. Netice toplum menfaatine mi hizmet etmiş olur yoksa toplumda zararı ve karmaşayı mı peyda eder? Gayet tabii zararı faydasından büyük bir neticeyi ortaya çıkarmış olur. Nitekim İslam hukukunda da cezai müeyyidesi olan fiiller suç kabul edilmiş ve

gayri ahlaki telakki edilmiştir. Müeyyidesi olan fiiller, suçtur ve gayri ahlakidir fakat gayri ahlaki fiillerin tümünün bir müeyyidesi yoktur. İslam hukukunun suç olarak gördüğü ve cezai müeyyide uyguladığı fiillerin bir kısmı modern hukuk tarafından da suç kabul edilmiştir. Ancak ayrıldıkları noktalardan biri, modern hukukun işlenen suçu yalnızca buna maruz kalmış ve mağdur olmuş ferdin nefsine yönelik kabul etmeme temayülü göstermiş olmasıdır. İşlenen suç, kanunu ihlal etmesi ve cemiyetin emniyetine bir tecavüz olması yönünden cemiyete karşı bir suç olarak görülmüştür. Bu bakış, İslam'da da vardır. Mesela İslam, öldürme fiilini bütün topluma karşı işlenmiş bir suç olarak değerlendirir. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'de "Kim bir canı bir can karşılığında veya yeryüzünde bir fesat çıkarmaktan dolayı olmayarak öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onu kurtarırsa bütün insanları diriltmiş gibi olur" (Maide, 32) buyrulmaktadır. Ancak İslam, bu ilkeyi bize sunmakla beraber mağdurun vaziyetini de hesaba katmıştır. Nitekim başka bir ayette Allah "Kim mazlum olarak öldürülürse biz onun velisine bir yetki vermişizdir. O da öldürmede ölçüyü taşırmasın. Çünkü o cidden yardıma mazhar edilmiştir" (İsra, 33) buyurmuştur.

İslam hukukunda cezalar, suç ile cezanın eşitliği ilkesine dayandırılmıştır. O yüzden tatbik edilecek ceza suçun cinsinden olmalıdır. Suça karşı alınan bu tavrın sebebi, mağdurun ve yakınlarının zahm-ı derunu deva bulsun, verilen ceza işlenen suçun misli olsun diyedir. Suçun misli bir ceza tatbik etmek de hukuk sisteminde adaletin mündemiç olduğu anlamına gelir. Çünkü adalet, karşılık vermede eşit davranmaktır. Kur'an-ı Kerim'de "Kötülüğün cezası yine onun gibi bir kötülüktür" (Şura/40) buyrulmuştur. Böylece suça maruz kalan mağdur veya yakınları hiç yoksa teselli bulacak ve intikam gibi insanı huzursuz eden ve onu kötülüğe sevk eden hissiyattan uzak olacaktır. Aksi halde -yani verilen cezanın suçun cinsinden olmadığı, mağdurun veya yakınlarının kalbini tatmin noktasında yetersiz kaldığı durumlarda- hepimizin bildiği yıllarca sürüp giden ve kan davası diye tabir ettiğimiz arka arkaya işlenen cinayetlerin bir kısır döngü halini alması hiç de hayret-i mucip bir durum olmayacaktır. Modern hukukun cinayet suçlarına öngördüğü cezalar, hapis cezalarıdır. Oysa ki hapis cezası, işlenen suçun cinsinden değildir. Fakat tüm bunların yanında devlete yönelik bir hareket, cinayet mesabesinde değerlendirilebilmektedir. İşte faşist hukuk sisteminin alamet-i farikası budur.

Ruth A. Miller, "Fıkıhtan Faşizme: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Günah ve Suç" isimli kitabında Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyeti'ne dek ceza kanununun geçirdiği evreleri, değişiklikleri ve reformları kronolojik bir yöntemle bizlere sunarken bu dönüşümlerin temelinde yatan düşünce ve felsefeyi de örneklerle izah etmiştir. Dokuz bölümden teşekkül eden kitabın ilk bölümü bu sürecin tarihsel bağlamını, ikinci bölüm hukuki bağlamını, üçüncü bölüm yazarın "Osmanlı ceza hukukunun 1840'larda giderek artan bir oranda, bürokrasinin kendisini tanımlama sürecinin bir vasıtası haline geldiğini iddia ettiği; bu durumda da ceza hukuku için uygulamanın çok az anlam ifade ettiği veya hiçbir anlam ifade etmediği görüşünü ortaya koyarak hukuk, olana değil olması gerekene odaklandı, bürokratik arılığın temini de ceza mevzuatının temel önceliği halini aldı" dediği 1840'tan 1850'ye suç ve bürokrasi anlayışını, dördüncü ve beşinci bölümlerde "Artık suçlular mağdura zarar veren kimseler değil, devletin idealini tehdit eden kimseler halini aldı" şeklinde ifade ettiği bu değişimlerin yansımalarını tartışmıştır.

Altıncı bölüm Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'nde ulema sınıfının değişen hukuk sistemiyle bağdaştığı ve bu yeni sistemin destekleyicisi olduğu mevzu edilmiş, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu bölümlerde hukuk sahasındaki yaklaşımlar ve akımlar tetkik edilmiş ve Türkiye'nin faşist nitelikli kanunu kabulü konusunda kitap nihayete erdirilmiştir. Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet'in ilk dönem hukuk sisteminin, sosyal bağlamından uzaklaşarak anlaşılmasının handikaplarına değinen yazar; din, devlet, birey ve toplum kavramları bağlamında hukuksal dönüşümü değerlendirmiştir. Miller, "Osmanlı ceza hukuku 19. yüzyıl ve erken 20. Yüzyıl boyunca tekraren yorumlandıkça suç olarak tanımlanan şey de değişikliğe uğramış bilhassa bu yıllarda dini ve ahlaki suç ile siyasi ve bürokratik suç arasındaki çizgiler belirsizleşmiş, hukuki korumaya en muhtaç olan şey birey, toplum hatta tanrı değil devlet olmuştur" der. Tüm gelişmelerin, yeniden tanımlanıp yorumlanan kavramların neticesinin Türkiye Cumhuriyeti'nin 1938 yılında Mussolini'nin faşist ceza kanununu benimsemesi olacağını ifade etmiştir. Yani faşist ceza hukukunun kabulüne zemin hazırlayan şey Tanzimat'tan Cumhuriyet'e yaşanan bu tür gelişmelerdir. O nedenle yazarın, yaygın olan görüşün aksine bu meselelerdeki kanaati, değişimlerin Osmanlı ile Cumhuriyet arasında bir ko-

puş veya ayrılma değil süreklilik olduğu yönündedir. Süreklilik ilişkisini ise ceza hukukundaki gelişmeler eşliğinde okuyucuya sunmaktadır.

Tanzimat'tan Cumhuriyete dek süregelen bu gelişmeler devlet, bürokrasi, toplum, din ve ulemanın yenilenen tablodaki yerini göstermiştir. Müslüman ulemanın da bürokrasiden tecrit edildiği genel kanısına karşı çıkan yazar, değişen sistemde onların kendilerine her zaman yer bulduğunu, adeta devlet aygıtının etkin bir parçası ve meşrulaştırıcısı olduğunu iddia etmiştir. Bu türlü görüşler ortaya koyan yazar, yaşanan değişimin Türkiye ile sınırlı olmadığını vurgulamış; Çin, Arjantin, ABD, İngiltere ve Fransa gibi farklı ülkelerde de eşzamanlı benzer değişikliklerin gerçekleştiğini mukayeseli bir anlatımla takdim etmiştir.

Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyetin ilk dönemine dek Türkiye'nin yaşamış olduğu hukuksal serüvene dair farklı bir perspektif sunan eser, bu ülkenin yakın tarihini merak eden ve yeni sorular sormak isteyenler için...